Series : SKS/1

कोड नं.
Code No. **22/1**

रोल नं.
Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।
Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **12** हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **16** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाहण में 10.15 बजे किया जायेगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains **12** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **16** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minutes time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer script during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)
SANSKRIT (Core)

अवधि : होरात्रयम्] *[पूर्णाङ्का : 100*
Time allowed : 3 hours] *[Maximum marks : 100*

निर्देशा : :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।
जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।
Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

उत्तराणि पृथक् दत्तायाम् उत्तरपुस्तिकायाम् एव लेखनीयानि ।
सभी उत्तर अलग दी गई उत्तर-पुस्तिका में लिखें ।
Answers should be written only in the separate answer-book provided.

*अस्मिन् प्रश्नपत्रे **चत्वारः** खण्डाः सन्ति ।*
*इस प्रश्नपत्र में **चार** खण्ड हैं ।*
*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क Section A	: :	अपठितांश - अवबोधनम् (अपठितांश - अवबोधन) (Unseen Reading Comprehension)	10 अङ्काः
खण्डः ख Section B	: :	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य) (Sanskrit Writing Skills)	15 अङ्काः
खण्डः ग Section C	: :	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण) (Applied Grammar)	30 अङ्काः
खण्डः घ Section D	: :	भाग I — पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन) PART I — Reading Comprehension	35 अङ्काः
		भाग II — सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य-परिचय) PART II – General Introduction to Sanskrit Literature	10 अङ्काः

खण्डः क (SECTION A) — 10 अङ्काः

अपठितांश – अवबोधनम्
अपठितांश – अवबोधन
Unseen Reading Comprehension

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए :
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit :

सेवाया अयम् एव अभिप्रायः यद् मानवः सम्यक् परस्परं साहाय्यं कुर्यात् । सर्वो हि विविधरूपेण क्षमः । स्वक्षमतया परेभ्यः सहयोगप्रदानं हि जीवनस्य सार्थक्यं भवति । सेवा भवति द्विविधा । पारमार्थिकी लौकिकी च । पारमार्थिकसेवया महात्मानः जनेभ्यः ज्ञानं यच्छन्ति । तेषां दोषनिवारणार्थं, पारस्परिकं वैमनस्यं च दूरीकर्तुं प्रयतन्ते । सांसारिकसम्बन्धेषु लौकिकसेवाया अपि महत्त्वम् अस्ति । एकस्य असहायस्य सेवा लौकिकी-सेवा भवति । अनया समाजे शोभनाः सम्बन्धाः जायन्ते । जनानां समस्यानां समाधानम् अपि भवति । जनाः सदैव एतदेव चिन्तयन्तु यद् यावद् वयं स्वस्थाः सक्षमाः तावद् अस्माकं स्वस्थता सक्षमता एव परेषां सेवायां तत्परा भवेत् ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word.

(i) 'मानवः साहाय्यं कुर्यात्' अयं कस्याः अभिप्रायः ?

(ii) महात्मानः जनेभ्यः किं यच्छन्ति ?

(iii) सांसारिकसम्बन्धेषु कस्याः महत्त्वम् अस्ति ?

(iv) असहायस्य सहायता का भवति ?

(ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । $1 \times 2 = 2$

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence.

(i) महात्मानः जनानां किं कर्तुं प्रयतन्ते ?

(ii) जनाः सदैव किं चिन्तयन्तु ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । **1 × 4 = 4**

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'अनया समाजे सम्बन्धा जायन्ते' अत्र अनया इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?

(ii) 'अक्षमः' अस्य किं विलोपदम् ?

(iii) 'चिन्तयन्तु' क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?

(iv) 'संलग्ना' अस्याः कः पर्यायः ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । **2**

इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।

Write a suitable title for this passage in Sanskrit.

खण्डः ख (SECTION B) — 15 अङ्काः

संस्कृतेन रचनात्मककार्यम्

संस्कृत रचनात्मक कार्य

Sanskrit Writing Skills

2. भवान् पीयूषः । भवतः सखा रजनीशः जलौघे निमज्जन्तं एकं बालम् अरक्षत् । तं वर्धापयितुं लिखिते पत्रे मञ्जूषाया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखतु ।

आप पीयूष हैं । आपके मित्र रजनीश ने बाढ़ में डूबते हुए एक बालक की रक्षा की । उसे बधाई देने के लिए लिखे गए पत्र में मञ्जूषा से रिक्त स्थानों की पूर्ति कर पत्र को पुनः लिखिए । $\frac{1}{2} \times 10 = 5$

You are Piyusha. Your friend Rajnisha saved a child, drowning in flood. In a letter written to him to congratulate, fill in the blanks from the words given in the box and rewrite the same.

पत्रम्

केन्द्रियविद्यालयः,
सैनिकविहारः,
नवदिल्लीतः ।

दिनांकः .... ।

प्रिय सखे ! (i) ________ ।

सस्नेहं नमस्काराः ।

बहुकालाद् जानामि अहं यद् (ii) ________ आबाल्यकाद् विद्यालये (iii) ________ सन्तरणस्य अभ्यासम् अकरोत् (iv) ________ च प्रथमं स्थानं लब्धवान् । परमहं यदा (v) ________ अपठम् यद् भवान् टौंकमण्डले जलप्रवाहे (vi) ________ बालं जलाद् बहिः निर्गमय्य तस्य प्राणान् अरक्षत्, तदा न केवलं प्रसन्नोऽहं परं (vii) ________ भूरि मनसि प्राशंसयम् । एतदर्थं बहु वर्धापयामि त्वाम् । जीवने सदैव एतादृशानि कार्याणि (viii) ________ शतं जीवतु भवान् । एतदर्थं तव पितृभ्याम् अपि (ix) ________ प्रयच्छामि । भगिन्यै मम आशिषः ।

(x) ________ सखा,
पीयूषः ।

मञ्जूषा
1. तरणताले 2. वर्धापनम् 3. त्वाम् 4. रजनीश ! 5. निमज्जन्तम् 6. कुर्वन् 7. समाचारपत्रे 8. भवान् 9. तरणप्रतियोगितायाम् 10. भवतः ।

3. मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत :

मञ्जूषा में दिए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए :

$\frac{1}{2} \times 10 = 5$

Complete the blanks of the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same.

कथा

एकदा देवराज इन्द्रः इन्द्रसभायां देवैः सह पृथिव्याः विषये (i) _________ अकरोत् । सर्वे देवा पृथिव्याः (ii) _________ जीवनमूल्यानि च अवर्णयन् । इन्द्रोऽवदत् – "अहं पृथिव्याः (iii) _________ जीवनसमस्याः ज्ञात्वा (iv) _________ दूरीकरिष्यामि ।" देवा अवदन् यद् धरायाः निवासिनः कुरूपान् (v) _________ दृष्ट्वा व्यग्राः भवन्ति । इन्द्रेण तेषां कुरूपाणां स्वरूपं परिवर्तितुं देवाः आदिष्टाः । भूमिवास्तव्याः सर्वान् असुन्दरान् पदार्थान् सुन्दरान् अकारयन् । (vi) _________ इन्द्रः अघोषयत् – "द्रष्टव्यं तावत् कोऽपि अनया सुविधया (vii) _________ तु नास्ति ।" तदा देवैः ज्ञातम् – एकः साधुः स्वकुट्यां किमपि (viii) _________ न अकारयत् । पृष्टे सति साधुः अब्रवीत् 'मानवजीवनाद् अन्यत् नास्ति किमपि (ix) _________ ? आत्मतोषात् नापि श्रेयान् कोऽपि (x) _________ । साधोः वचनानि श्रुत्वा देवाः बहु प्रासीदन्, तस्य आन्तरिकं सौन्दर्यं च भूयोभूयः प्राशंसन् ।

मञ्जूषा

1. सुन्दरम् 2. विचारम् 3. पुनः 4. आनन्दः 5. पदार्थान् 6. समस्याः 7. वञ्चितः 8. परिवर्तनम् 9. ताः, 10. सर्वाः ।

4. मञ्जूषायां लिखितपदानां सहायतया **पञ्च**संस्कृतवाक्येषु 'विद्यादानस्य महत्त्वम्' इति विषयम् अधिकृत्य वर्णनं कुरुत । $1 \times 5 = 5$

मञ्जूषा में लिखित पदों की सहायता से 'विद्यादानस्य महत्त्वम्' – इस विषय का वर्णन **पाँच** संस्कृत वाक्यों में कीजिए ।

With the help of the words given in the box describe the 'विद्यादानस्य महत्त्वम्' (Importance of imparting education) in Sanskrit in **five** sentences.

मञ्जूषा

अज्ञानस्य निराकरणम्, वञ्चनाया अभावः, समाजरक्षा, साक्षरतायाः प्रसारः, उचितमूल्येन क्रयणम्, धनलाभः, वस्तूनाम् उपयोगीकरणम्, स्वास्थ्यरक्षा, परोपकारः, जीवनस्य महत्त्वम् ।

खण्डः ग (SECTION C) 30 अङ्काः

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

अनुप्रयुक्त व्याकरण

Applied Grammar

5. अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कित-पदानां सन्धिच्छेदं कुरुत : **1 × 6 = 6**

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का सन्धिच्छेद कीजिए :

Desjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences :

(i) जलस्यान्तर्बहिः क्रमात् ।

(ii) लोभश्चेद् अगुणेन किम् ?

(iii) अद्य ममोपवासः अस्ति ।

(iv) तदलं भवतः सन्तापेन ।

(v) कञ्चिद् जनं निमन्त्रयितुम् ।

(vi) समाचारस्त्वन्तरिक्षे ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितसमस्तपदानां विग्रहाः लेख्याः : **1 × 6 = 6**

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित समस्त पदों के विग्रह लिखिए :

Expound the underlined words of the following sentences :

(i) प्रत्युत्पन्नमतिः अवदत् ।

(ii) इदानीं दुर्गसंस्कारः प्रारब्धव्यः ।

(iii) सद्विद्या यदि किं धनैः ?

(iv) शिक्षा क्षयं गच्छति कालपर्ययात् ।

(v) अशक्तैः बलिनः शत्रोः कर्तव्यं प्रपलायनम् ।

(vi) सर्वे कक्षायां यथास्थानम् उपविशन्ति ।

7. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकान्तर्गतौ प्रकृतिप्रत्ययौ योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत :

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक के अन्तर्गत प्रकृति-प्रत्यय को जोड़कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए : **1 × 8 = 8**

Fill in the blanks in the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets :

(i) ________ तर्हि वयम् आहूताः । (उप + आ + लभ् + तुमुन्)

(ii) बालुका ________ भूमिम् आवृणोति । (उत् + डी + क्त्वा)

(iii) मठेषु ________ लेखाः । (उत् + कृ + क्त)

(iv) सत्येन पन्था ________ देवयानः । (वि + तन् + क्त)

(v) अस्माकम् ________ आधारः कः ? (प्र + शंस् + अनीयर्)

(vi) नायकः ________ अस्ति । (रूप + मतुप्)

(vii) छात्राः मम ________ लद्दाखं गताः । (संरक्षक + त्व)

(viii) अभियानम् ________ आसीत् । (साहस + ठक्)

8. अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृक्रियापदयो: अन्विति: क्रियताम् : **1 × 5 = 5**

निम्नलिखित वाक्यों में कर्ता एवं क्रियापदों की अन्विति कीजिए :

Write the suitable verb according to the subject in the following sentences :

(i) एतादृशै: जनै: राजा तृणवद् गण्यते/गण्यन्ते ।

(ii) अस्माभि: ह्रद: अन्वेषितम्/अन्वेषित: ।

(iii) व्रजन्ति ते/तौ मूढधिय: पराभवम् ।

(iv) अयमेव अहोरात्रं जनयत:/जनयति ।

(v) शरस्तम्बस्य अङ्कुरात् अङ्कुरा: निस्सरन्ति/निस्सरत: ।

अथवा / OR

अधोलिखितवाक्येषु विशेष्यै: सह मञ्जूषाया विशेषणपदानि योजयत : **1 × 5 = 5**

निम्नलिखित वाक्यों में विशेष्यों के साथ मञ्जूषा से विशेषण पदों को जोड़िए :

Add the appropriate adjectives from the box, with their qualifying nouns in the following sentences :

(i) ________ मत्स्यजीविभि: उक्तम् ।

(ii) अयमेव वत्सरं ________ भागेषु विभनक्ति ।

(iii) अहम् ________ कुसुमपुरं द्रष्टुम् इच्छामि ।

(iv) विपदि ________ मानवा: प्रेरणां कुर्वन्ति ।

(v) _______ गिरय: अतीव शोभन्ते ।

मञ्जूषा
द्वादशसु, धवला:, गच्छद्भि:, अतिरमणीयम्, निपतिता: ।

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकप्रदत्तशब्दै: सह उपयुक्तां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत :
निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक में दिए गए शब्दों में उपयुक्त उपपद विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए : **1 × 5 = 5**

Fill in the blanks using appropriate case endings (विभक्ति) with the words given in the brackets in the following sentences :

(i) यथा (चतुर्) ________ कनकं परीक्ष्यते ।

(ii) सदा (अनुकूल) ________ हि कुर्वते रतिम् ।

(iii) सूत्रधार: (गेह) ________ गत्वा ज्ञातुमिच्छति ।

(iv) (हित) ________ न य: संशृणुते स किं प्रभु: ?

(v) मानव: (स्वभाव) ________ एव उत्सवप्रिय: ।

खण्ड: घ (SECTION D) 35 अङ्का:

भाग – I
PART – I
पठितांश – अवबोधनम्
पठितांश – अवबोधन
Reading Comprehension

10. अधोलिखितं पद्यं, गद्यांशं, नाट्यांशं च पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेनोत्तरत :

निम्नलिखित पद्य, गद्यांश एवं नाट्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :

Read the following poetry, prose and drama passages and answer the questions based on them in Sanskrit :

(क) **पद्यम् :**

स किं सखा साधु न शास्ति योऽधिपं
हितान्न य: संश्रृणुते स किंप्रभु: ?
सदाऽनुकूलेषु हि कुर्वते रतिं
नृपेष्वमात्येषु च सर्वसम्पद: ।।

प्रश्ना:

(अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word.

(i) किंप्रभु: किं न संश्रृणुते ?

(ii) का: रतिं कुर्वते ?

(ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । **1**

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence.

सर्वसम्पद: कदा रतिं कुर्वते ?

(स) यथानिर्देशमुत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'अनुचितम्' अस्य किं विलोमपदम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'मन्त्री' अस्य क: पर्याय: ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'य:' अस्य क्रियापदं किम् ? **1**

(iv) 'स:' इति सर्वनाम कस्य विशेषणम् ? **1**

(ख) **गद्यांश**:

यूयं सर्वे दिल्लीस्थलौहस्तम्भेन परिचिता: एव । कोऽपि न अद्य यावत् जानाति कथं स स्तम्भ: विकृतिं बिना तथैव तिष्ठति । अन्ये विस्मयकरा: स्तम्भा: सन्ति – अहमदनगरे कम्पमाना: स्तम्भा:, सुचिन्दरं देवालये स्थिता: सङ्गीतमया: स्तम्भा:, गोलकुण्डादुर्गे प्रतिध्वन्यात्मका: स्तम्भा:, फतेहपुरसीकरीमध्ये स्थिता ध्वनिवाहका: स्तम्भा: । अद्य यावत् दिग्दिगन्तेषु अस्माकं भारतीयवैज्ञानिकानां गौरवगाथां वर्णयन्ति ।

प्रश्ना :

(अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word.

(i) सर्वे केन परिचिता: ?

(ii) फतेहपुरसीकर्यां स्तम्भा: कीदृशा: ?

(ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । 1

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence.

विस्मयकरा: स्तम्भा: के के सन्ति ?

(स) यथानिर्देशमुत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'स स्तम्भ: विकृतिं विना तिष्ठति' अत्र स इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'कोऽपि' अस्य क्रियापदं किम् ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'तावत्' अस्य विलोमपदं किम् ? 1

(iv) 'अस्मिन् दिने' अस्य क: पर्याय: ? 1

(ग) **नाट्यांश** :

चारुदत्त: : (दीर्घं नि:श्वस्य) भो: ! दारिद्र्यं नाम मनस्विन: पुरुषस्य सोच्छ्वासं मरणम् ।

विदूषक: : अलम् इदानीं भवान् अतिमात्रं सन्तप्तुम् । दानेन विपन्नविभवस्य, बहुलपक्षस्य चन्द्रस्य ज्योत्स्नापरिक्षय इव भवत: रमणीयोऽयं दरिद्रभाव: ।

चारुदत्त: : न खल्वहं नष्टां श्रियमनुशोचामि । गुणरसज्ञस्य तु पुरुषस्य व्यसनं दारुणतरं मां प्रतिभाति ।

प्रश्ना:

(अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word.

(i) मरणं किम् ?

(ii) दरिद्रभाव: कीदृश: ?

(ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । 1

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence.

चारुदत्तस्य दरिद्रभाव: कस्य इव रमणीय: ?

(स) यथानिर्देशमुत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'मनस्विन:' अस्य किं विशेष्यम् ? $\frac{1}{2}$

(ii) 'कोमलतरम्' अस्य किं विलोमपदम् ? $\frac{1}{2}$

(iii) 'व्यसनम्' अस्य का क्रिया ? 1

(iv) 'चन्द्रिकाया:' क: पर्याय: ? 1

11. यथानिर्देशं प्रश्नौ उत्तरत । 2 + 2 = 4

यथानिर्देश दोनों प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

Answer both of the questions as directed.

(i) 'दारिद्र्ये दुर्लभं सत्त्वम्' अस्मिन् पाठे कस्य वर्णनम् अस्ति ?

(ii) 'एष बौद्धधर्मस्य प्रसिद्ध: प्राचीनश्च श्वेतस्तूप:।' इति वाक्यं का कां कथयति ?

12. प्रत्येकम् अंशस्य प्रदत्तभावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत । 2 + 2 = 4

प्रत्येक अंश के दिए गए **तीन** भावार्थों में से शुद्ध भावार्थ चुनकर लिखिए ।

Pick out and write the correct one out of the **three** explanations given of each of the following lines.

(अ) पिशुनता यद्यस्ति किं पातकै: ?

भावार्था:

(i) जन: कस्यापि अवगुणं न चिन्तयेत् ।

(ii) यदि मानव: परस्य छिद्रान् अन्यं सूचयति तर्हि पापी एव भवति ।

(iii) संसारे परस्य दोषान् दृष्ट्वा न निन्देत् ।

(ब) सर्वत्र निरुद्धचेष्टस्य राज्ञ: राज्यं बन्धनम् एव ।

भावार्था:

(i) राजा स्वच्छन्दं विहरति तदैव सुखी ।

(ii) यदि मन्त्रिण: एव शासनं कुर्वन्ति तर्हि राज्ञा किम् ?

(iii) यदि राजानं मन्त्रिण: अवरुन्धन्ति तर्हि राजा राज्यं त्यजेत् ।

अथवा / OR

अधोलिखितस्य पद्यस्य प्रदत्तं भावार्थं मञ्जूषापदैः पूरयित्वा पुनः लिखत : $1 \times 4 = 4$

निम्नलिखित पद्य के दिए गए भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्ण कर पुनः लिखिए :

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box below and rewrite the same.

विद्यमाना गतिर्येषामन्यत्रापि सुखावहा ।

ते न पश्यन्ति विद्वांसो देहभङ्गं कुलक्षयम् ।।

भावार्थः

संसारे ये जनाः स्वकीयैः सत्कार्यैः सदैव (i) ______ उपकारं कुर्वन्ति (ii) ______ सद्गुणैः सर्वत्र (iii) ______ लभन्ते ते अस्माद् (iv) ______ न गच्छन्ति परलोकम् । ते तु सर्वदैव भवन्ति अमराः अत्र परत्र च ।

मञ्जूषा
लोकाद्, परेषाम्, सम्मानम्, स्वीयैः ।

13. अधोलिखितस्य श्लोकद्वयस्य प्रदत्तान्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा अन्वयं पुनः लिखत : $\frac{1}{2} \times 8 = 4$

निम्नलिखित **दो** श्लोकों के दिए गए अन्वयों में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर अन्वय को पुनः लिखिए :

The prose order renderings of the following **two** verses have been given below. Fill in the blanks and rewrite the same :

(i) **पद्यम्**

यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति ।

सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्सते ।।

अन्वयः

यः तु (i) _______ एव सर्वाणि (ii) _______ अनुपश्यति, (iii) _______ च सर्वभूतेषु ततः न (iv) _______ ।

(ii) **पद्यम्**

निर्वैराः विमुखीभवन्ति सुहृदः स्फीता भवन्त्यापदः ।

पापं कर्म च यत् परैरपि कृतं तत्तस्य सम्भाव्यते ।।

अन्वयः

निर्वैराः (i) _______ विमुखीभवन्ति, आपदः (ii) _______ भवन्ति । यत् पापं (iii) _______ परैः अपि कृतं तत् (iv) _______ सम्भाव्यते ।

मञ्जूषा
1. सुहृदः, 2. आत्मानम्, 3. कर्म, 4. भूतानि, 5. तस्य, 6. स्फीताः, 7. आत्मनि, 8. विजुगुप्सते ।

14. अधोलिखितानां 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशैः सह सार्थकसम्मेलनं कृत्वा वाक्यानि पुनः लिखत : **1 × 4 = 4**

निम्नलिखित 'क' स्तम्भ के वाक्यांशों का 'ख' स्तम्भ के वाक्यांशों के साथ सार्थक मिलान कर वाक्यों को पुनः लिखिए :

Match the sentences of column 'क' with the suitable sentences of column 'ख' and rewrite the same :

(क)	(ख)
(i) वृषल ! किम् अस्थाने,	(i) प्रेक्षकान् प्रसभम् आकर्षतः ।
(ii) मठानां विशालता भव्यता च,	(ii) अतिमात्रं सन्तप्तुम् ।
(iii) सुमहिमा यद्यस्ति	(iii) महान् प्रजाधनापव्ययः ।
(iv) अलम् इदानीं भवान्	(iv) किं मण्डनैः ?

15. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितशब्दानां प्रसङ्गानुसारं सार्थकम् अर्थं चित्वा लिखत : **1 × 4 = 4**

निम्नलिखित वाक्यों में रेखाङ्कित शब्दों के प्रसङ्गानुसार सार्थक अर्थ चुनकर लिखिए :

Select and write the appropriate meanings of the underlined words according to the reference to the context :

(अ) <u>परमेष्ठिनः</u> परार्द्ध संख्या ।

(i) ब्रह्मणः

(ii) विष्णोः

(iii) शिवस्य ।

(ब) अस्मान् <u>अभियोक्तुम्</u> उद्यतः ।

(i) जेतुम्

(ii) आक्रान्तुम्

(iii) उपहसितुम् ।

(स) <u>इन्दोः</u> किरणेषु इव ।

(i) सूर्यस्य

(ii) दिनस्य

(iii) चन्द्रमसः ।

(द) <u>मुहूर्त्तकं</u> परिपालयतु ।

(i) नितान्तम्

(ii) क्षणं यावत्

(iii) रात्रिपर्यन्तम् ।

खण्ड: घ (SECTION D) **10 अङ्का:**

भाग – II

PART – II

सामान्य: संस्कृतसाहित्यपरिचय:

सामान्य संस्कृत साहित्य-परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature

16. (अ) अधोलिखितेषु कस्यापि **एकस्य** कवे: संस्कृतेन संक्षिप्त: परिचयो देय: : **5**

निम्नलिखित में से किसी **एक** कवि का संस्कृत में संक्षिप्त परिचय दीजिए :

Write a brief note in Sanskrit an any **one** of the following poets :

अम्बिकादत्तव्यास:, भास:, भर्तृहरि: ।

अथवा / OR

अधोलिखितवाक्येषु मञ्जूषापदै: रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत : $\frac{1}{2} \times 10 = 5$

निम्नलिखित वाक्यों में मंजूषा के पदों से रिक्त स्थान पूर्ति कीजिए :

Fill in the blanks with the help of the words given in the box in the following sentences.

(i) छन्दोरहिता रचना ________ कथ्यते ।

(ii) नाटकेषु सर्वश्राव्यं ________ अभिधीयते ।

(iii) नाटकस्य अन्ते ________ भवति ।

(iv) खण्डकाव्ये अधिकतमा: ________ सर्गा: भवन्ति ।

(v) पद्यकाव्यं ________ भेदयो: विभक्तं भवति ।

(vi) ________ रूपकस्य भेद: भवति ।

(vii) रसा: ________ भवन्ति ।

(viii) ________ कथाया: सूचना दीयते ।

(ix) गद्यपद्यमयं काव्यं ________ भवति ।

(x) नीतिशतकम् ________ भवति ।

मञ्जूषा
1. भरतवाक्यम् 2. मुक्तककाव्यम् 3. नव, 4. द्वयो:, 5. प्रकाशम्, 6. अष्टौ, 7. सूत्रधारेण, 8. गद्यम्, 9. चम्पू:, 10. नाटकम् ।

(ब) नाट्यसाहित्यस्य का अपि **पञ्च** विशेषता: संस्कृतेन लिखत । **5**

नाट्य साहित्य की किन्हीं **पाँच** विशेषताओं को संस्कृत में लिखिए ।

Write any **five** characteristics of Drama literature in Sanskrit.